

AKIYAMA MANABU, JÁNOS

A GÖRÖG PATROLÓGIA JELENTŐSÉGE ÉS LEHETŐSÉGE JAPÁNBAN

– Önéletrajzi emlékirat –

TARTALOM: 1. Bevezetés; 2. Kereszttség és egyetemista kor; 3. Patrológiai tevékenységem a doktorátus előtt; 4. Patrológiai tevékenységem a doktorátus után; 5. A görög katolikus egyház a „keleti tipológia” forrása és központja; 6. Összefoglalás.

1. Bevezetés

A napokban Ivancsó atya arra kért meg engem, hogy Japánról tartsak előadást. Akkor megkezdtem a felkészülést, de úgy gondoltam, hogy jobb lesz, ha a mostani tevékenységemen át tájékoztatom Önöket a jelenlegi japán vallás és társadalom körülményeiről. Őszintén szólva a görög katolikus intézményben való jelenlegi tartózkodásom is az állami egyetemem hivatalos ösztöndíja által valósult meg. Általában soha nem gondolnak arra, hogy a görög katolikus egyház kapcsolatban van a világi szervezatként működő állammal, sőt a Kelet-Ázsiai Japánnal. De úgy gondolom, hogy a görög katolikus világnézet megfelel az olyan államnak, mint Japán. Ebben a cikkben azt szeretném elmondani, milyen szerepet tölthet be a görög egyház hagyománya a pogány világban, például Japánban.

A bevezető részben, néhány előfeltételt kell mondani. Elsősorban: Magyarország a mai napig is még katolikus ország. Ezért például gimnáziumban a vallási oktatás lehet katolikus, a pap becsülete eléggé magasan áll, és a papi hivatás választását is nagyra értékeli. Egyébként Japánban általában óriási az állami szerep, kevés a kereszténység és a közgimnáziumokban a vallási oktatás nem lelki jellegű, hanem csupán egy tudósítás.

Jezsuita gimnazista koromban keresztelkedtem meg, majd egy állami egyetemen szereztem diplomát. Azt mondhatom, hogy ekkor kezdődött meg számomra katolikus hívóként az állammal való kapcsó-

latom. Amikor pedig az anyaegyetem tanársegédjeként kezdtem dolgozni, és miután a jelenlegi egyetemre kerültem, úgy lehet mondani, hogy életem a mai napig mindig állami egyetemmel kapcsolatban állt. Ezért ha Japánról beszélek, akkor természetesen az állammal kapcsolatos szempontomból kell tennem. A jelenlegi kutatásom célja, a görög patológia, vagy a görög katolikus egyházzal kapcsolatomból is, azalatt keletkezett, amíg az állammal megfelelő állásfoglalást kerestem.

Szerencsére miközben az *Élet és Világosság* című folyóiratba készítettem vázlatot, tudtam írni egy önéletrajzot. Ezt az önéletrajzomat követve beszélnek a tevékenységeimről is.

2. Kereszttség és egyetemista kor

1) 1963-ban születtem Japánban, Oszakában. Az általános és a középiskolát, valamint a gimnáziumot Kóbében, az Oszaka nyugati környékén fekvő városban végeztem. A gimnáziumom római katolikus volt, jezsuita szerzetesekkel. 1980 Karácsonyán keresztelkedtem meg.

Japánban a 16 római katolikus egyházmegye van.¹ Japán összlakossága körülbelül 126.824.000, de köztük a katolikus hívők csak 450.000 körül lehetnek (a teljes nép 0,35 százaléka).

A katolikus hithirdetés Japánban Xavéri Szent Ferenc által 1549-ben kezdődött. De 1587-ben Tojotomi Hidejoshi uralkodó életbe léptette a „kereszténység tilalmának rendeletét”, és 1597-ben vértanúságot szenvedett 26 hívő Nagaszakiban. A római katolikus naptár szerint február 5-én ünnepeljük őket. Azután az 1603-ban kezdődő Edo korszakában² a kereszténység majdnem eltűnt Japánból. 1857-ben, az Edo korszakának végén, kezdték újra a katolikus hirdetést Japánban, és 1889-ben, a Meizsi korszakának³ 22. évében, a vallásszabadságot törvényesítették.

A 20. század elején kezdték meg működésüket a szerzetesrendek, pl. domonkos, ferences, jezsuita stb. Jelenleg is tevékenyen működnek ezek a szerzetesrendek. Közülük a jezsuitákkal és domonkosokkal

---

¹ Sorjában északról: Szapporo, Szendai, Niigata, Szaitama, Tokió, Jokohama; Nagoja, Kiotó, Ószaka, Hirosima, Takamacu; Fukuoka, Nagaszaki, Óita, Kagosima, Naha. Köztük Tokió, Ószaka és Nagaszaki az érsekségek. Tokióhoz tartoznak a Szapporotól Jokohamaig tartó egyházmegyék, Ószakához a Nagojától Takamacuig tartó egyházmegyék, Nagaszakihoz a Fukuokatól Nahaig tartó egyházmegyék.

² 1603-1867.

³ 1868-1912.

volt kapcsolatom.⁴ Egyetemi éveim alatt (10 év) a tokiói domonkos kollégiumban laktam, amit a rend rózsafüzér tartománya vezet.

Egyébként Japánban ortodox egyház is van, ami a 19. század második felében az orosz misszióból származott. Most „autókefál egyház”-ként működik, és a hívők száma körülbelül 20.000, a templomok száma pedig körülbelül 70. Az érseki templom Tokióban van, míg Kiotóban és Szendaiban püspöki egyházmegyéék vannak.

2) 1982-ben, az érettségim után beiratkoztam a Tokiói egyetemre, ahol 1986-ban fejeztem be a klasszika-filológiai tanulmányaimat, és két év múlva bölcsészemsteri képesítést szereztem.

Ami az egyetemet illeti, Japánban hagyományosan 7 nagy állami egyetem van.⁵ A régi oktatási egyetem, Tsukuba (volt Tokiói oktatási egyetem; a jelenlegi egyetemem) és Hiroshima egyetem is állami, és a mai napig is ott maradnak a hagyományai. Ezen kívül sok magánegyetem is van; közöttük híresek: Keiío egyetem és Waszeda egyetem, mindkettő Tokióban található. A Tokióban levő jezsuita Zsócsi (Bölcs) egyetem a legjobb a katolikus egyetemek között, de én az állami egyetemre akartam beiratkozni.

A tokiói egyetem bölcsészettudományi karán és az ugyanotti posztgraduális kurzuson specializálódtam az ókortudományra. Az ókortudományi kurzus nagyon jellegzetes volt Japánban, mert ott nem csak ógörög és római irodalom tanárok,⁶ hanem az ókeresztény irodalom professzorai is jelen voltak. Közülük kiemelném Arai Szaszagu híres biblikus professzor urat,⁷ aki a gnószisz iránti kutatásaival szerzett érdemeket;⁸ Domonkos Mijamoto Hiszao filozófia professzor urat, aki olvasta Szent Ágostont. Ettől a Mijamoto professzor úrtól sokat tanultam. Ő gyakran idézte Aquinói Szent Tamás kegyelemtanából azt a tételt, hogy „a kegyelem nem tönkreteszi a természetet, hanem beteljesíti”. Mijamoto professzor úr lett utóbb a doktorátusom vezetője.

---

⁴ A jezsuita rend japán tartománya vezet 2 egyetemet (Tokióban és Hirosimában) és 4 gimnáziumot (Kóbében, Jokohamában, Hirosimában és Fukuokában), és ezenkívül néhány jezsuita Kóbe vagy Hiroshima közelében fekvő plébánián kisegítő papként dolgozik. A japán domonkosrend 2 tartományból áll. Egyike a kanadai tartomány, ami működésének központja Szendai. Másik a rózsafüzér tartomány, ami főleg Takamacu egyházmegyéében működik.

⁵ Tokió, Kyóto, Ószaka, Kyúshú (Fukuoka), Tóhoku (Szendai), Hokkaidó (Szapporo) és Nagója.

⁶ Pl. Kubo Maszaaki professzor úr, a Japán Tudományos Akadémia tagja.

⁷ A Japán Tudományos Akadémia tagja.

⁸ Vanyó László atya idéz őt *Az ókeresztény egyház irodalmának* I. 161. oldalán.

Egyébként, egyetemista koromban a római katolikus papnevelési tanterv 2 év filozófiából és azután 4 év teológiából állott. A II. Vatikáni Zsinat előtt a római katolikus egyházban kötelezően kellett 2 évig latin nyelvet tanulni, és régen a latin nyelv vagy ókori irodalom szakos pap sok helyen található volt. De a zsinat után a latin nyelv és a klasszika-filológia már nem volt kötelező tantárgy.

A patrológiát tanulva azt tapasztaltam, hogy a hittudomány karon tartott patrisztika és a bölcsészettudományi kari patrológia között meglehetősen szempontrbeli különbség van. Az előbbinek alapján a kinyilatkoztatás áll, de az utóbbi szempontból csak késő ókori írók lehetnek az egyházatyák, a keresztény hittel nem kapcsolatos Japán állami egyetemén. Hogyan lehet a keresztény „misztérium”-ot a nem keresztény világba elhelyeznünk, ahol nem csak a teológiát, de a vallásosságot sem lehet problémaként kezelnünk? Ebben a helyzetben érvényes lesz egyrészt a filozófia. Ez az út, amelyen Aquinói Szent Tamás járt, aki azt gondolta, hogy ha a hittanra vonatkozó problémával foglalkozunk, először nem a kinyilatkoztatásból, hanem az értelemről kell kiindulnunk. Úgy hiszem, hogy egy másik út is van, ami az irodalom kutatásából indul. Minden nagy ókori egyházatyája egyben nagy író is volt. Azt gondolom, hogy a nagy egyházatyák műveinek olvasása által görög és latin nyelvi tehetségünkben is fejlődhetünk, és az ókori irodalom olvasása segíti az egyházatyák műveinek megértését.

3. Patrológiai tevékenységem a doktorátus előtt

3) Első találkozásom a görög egyházatyákkal Aranyszájú Szent János művei révén történt, és Szent János homíliájának fordítása volt az első ilyen jellegű tevékenységem.

1. „Aranyszájú Szent János 1. Homíliája a teremtésről” (fordítás), *EIKÓN* – A keleti kereszténység kutatása 2, 55-63, Nagoya, 1989 június.

Az *EIKÓN* nevű folyóirat első fél évfolyama 1988-ban jelent meg. Ezt a mozgalmat, ami mostanra „a keleti kereszténység tudományi társulása”-vá fejlődött, Ómori Maszaki professzor úr (Nanzan katolikus egyetem, Nagoya), Tani Rjúiciró professzor úr (Kyúsú egyetem, katolikus hívő) és az előbb említett Mijamoto professzor úr alapították. Katolikus, ortodox és református hívő kutatók a társulás jelenlegi tagjai. Re-

mélem, ha lehetséges a jövőben, a Szent Atanáz Főiskolával, megajándékozni egymást folyóiratainkkal.

4) 1991-ben kezdtem dolgozni az anyaegyetem ókornyelvi (görög és latin) tanszékének tanársegédjeként. Állami tisztviselővé váltam. Japánban a tisztviselőnek kötelező a „feletteseinek való engedelmesség, politikai és vallásos pártatlanság” hivatalos esküje. Hogyan egyeztethető össze ez a követelmény a hitemmel? Természetesen az egyház nem tanított engem semmi válasza erről a kérdésről. Japánban néha szombaton vagy vasárnap is van hivatalos túlórai munka. Azonkívül a feletteseim vallás nélküli vagy református tanárok voltak. Ilyen körülmények afféle „lelki vértanúság”-ot követeltek tőlem.

De akkoriban szilárdan meg voltam arról győződve, hogy Krisztus és Szentlélek az, aki az embernek szolgál és kiüresítette magát. Krisztus a lábmosás által a legalázatosabb példát adta tanítványainak (Jn 13). Szűz Mária sérülés nélküli fogantatásának pillanatában szállott rá az élet legkisebb csírájaként a Szentlélek (Lk 1,35). És amikor Krisztus feltámadt, akkor a legmélyebb pokolra alászállva onnan támasztotta fel Ádámot és Évát halottaiból (Krisztus pokolra szállásának ikonja).

Ilyen gondolatok származtak az akkoriban sokat olvasott Nüsszai Szent Gergely műveiből is, mert részt vettem néhány fordítás tervében. Azonkívül Nüsszai Szent Gergely műveinek új kiadását szerkesztik most is folyamatosan Werner Jaeger (1888-1961) tanítványai. Jaeger kitűnő klasszika-filológus is volt.

2. Nüsszai Szent Gergely, *„Az ember teremtéséről*, 1-7. fejezete” (fordítás), *Középkori gondolkodás forrásának gyűjteménye* 2. kötet, *Az aranykori görög egyházatyák*, 483-504, Tokió, 1992 szeptember.

3. Nüsszai Szent Gergely, *„Az Énekek énekéhez írt homiliák”* [fordították Ómori M. (1-3), Miyamoto H. (4-6), Tani R. (7-9), Sinozaki S. (10-12), Akijama M. (13-15)], Nagoya, 1991 február.

A fordítás során arról értesültem, hogy Nüsszai Szent Gergely az Ószövetséget a benne lakozó Szentlélek szempontjából magyarázta. Azt mondhatnánk, hogy az Ószövetség magyarázása Nüsszai Szent Gergely fő tevékenysége. Szent Gergely exegézis módszere az úgynevezett „allegorikus” vagyis „tipológikus”, és az Ószövetség szövegét az üdvös-

ség világhírűségéből értelmezi. Ez a módszer azért lehetséges, mert már valóra váltak az Ószövetség szavaiból a szent saját jelenlegi szavai. Ennek a gondolatnak alapján áll a mindenségnek az üdvösség által történnő megújulásának (apokatastaszisz) szempontja.

4. „Nüsszai Szent Gergely az Isten képéről szóló tanítás megértésének változása”, a Tokiói egyetem bölcsészettudományi karának folyóirata 40-6, 25-52, 1993 március.

A fent említett Szent Gergely művein kívül a *Mózes élete*, a *Lélekről és feltámadásról*, a *Nagy kateketikus beszéd* vagy *A keresztény életmódról* stb. műveit olvasva írtam ezt a tanulmányt. Szent Gergely műveinek olvasása által tanultam Platón gondolkodását is, Gergely együttműködésének elméletét is, ami megmagyarázza, hogy az ember tevékenysége alapján a Szentlélek malasztja működik. Azt hiszem, hogy a keleti vagy ázsiai gondolkodásmódnak is megfelel ez az elmélet. Eme évek során úgy éreztem, hogy Szent Gergely műveiben a teljes kiüresítés (Fil 2,7) szempontja, a kiszolgáló Szentlélek ereje is fontos.

5) De ilyen görög egyházatyák műveinek olvasása közben felfedeztem, hogy a görög rítusú istentisztelet megtapasztalása semmiképp sem elhanyagolható. Akkoron volt az első találkozásom a görög katolikus egyházzal. Ez a néhai George Hirschboeck atya (1922-1992) révén történt, aki az ózdi Kaulics László atya barátja volt. Hirschboeck atya szervezte meg a „lélek remetéjé”-t Tokióban, és a római rítusú szentmisén kívül havonta egy vasárnap bizánci rítusú istentiszteletet végzett. Akkorában a fenti domonkos kollégiumban laktam, és 1992 elején két alkalommal is részt vettem bizánci istentiszteleten. Amióta Hirschboeck atya meghalt, görög katolikus istentiszteletet nem végeznek Japánban.

6) Akkoriban részt vettem az Alexandriai Kelemen műveit fordító munka tervében. Alexandriai Kelemen műveiben sok ókori irodalomból származó idézet található. Japánban, amikor ilyen egyházatyák fordításának tervét készítik, főképpen ókori filozófia szakos katolikus emberek foglalkoznak vele, de Kelement nem lehet csak filozófiai szempontból olvasni. Ókorirodalom vagy humanizmus szakos emberként választottak engem.

5. Alexandriai Kelemen „*Melyik gazdag üdvözülni?*” (fordítás), *Középkori gondolkodás forrásának gyűjteménye* 1. kötet, Az első görög egyházatyák, 417-466, Tokió, 1995 február.

Eme fordítás tapasztalatai során az érdekelt engem, hogy a gazdagság használatáról szólva Kelemen a tiszta gazdagságot a „Szentlélek cseppje”-nek tartja (vö. *QDS.* 34,1). Kelemen magyarázva azt a krisztusi parancsot, hogy „Menj, add el, amid van, oszd szét a szegények közt” (Mk 10,21), arra gondol, hogy ez a lelki tisztaság tanácsa. A „szívben tiszta embernek már út az Úr” (*QDS.* 16,2). Ilyen ember számára a gazdagság használata válik a szeretet kifejezésére (*QDS.* 37-38. fej.). Az a tanítás is figyelemre méltó, hogy keresztség a könny működése (vö. *QDS.* 42,14). Így szerintem Kelemen az a teológus volt, aki a minket körülvevők között a Szentlélek kifejezését és működését érezte.

6. Alexandriai Kelemen „*Sztrómateisz* 5. könyve” (fordítás), *Középkori gondolkodás forrásának gyűjteménye* 1. kötet, Az első görög egyházatyák, 283-416, Tokió, 1995 február.

A középkori gondolkodás forrásának gyűjteménye című könyvsorozatot – ami 20 kötetből áll –, a fent említett jezsuita Bölcs egyetem középkori gondolkodásának intézménye szerkeszti. A 20 kötet között az első 3 kötet tartalmazza a görög egyházatyák műveit. A *Sztrómateisz* 5. könyvében található az a vélemény, hogy a görög filozófia az Ószövettség gondolataiból származott. Ez természetesen nem igaz, de úgy értelmezhetnénk, hogy a Krisztus előtti ókori művelődés folyamán az Ószövettség működik az üdvösség legérvényesebb előképeként (tüposz), de a következőkben más ókori művelődések is ugyanúgy működhetnek az egyetlen világ előképeként.

A következő tanulmányt eme fordítás készítése közben írtam.

7. „Alexandriai Kelemen által az ókori irodalom értelmezésének megújítása – az *Odüsszeiának* tárgyában”, *PATRISTICA* – A patológia kutatása 1, 96-121, Nagoya, 1994 október.

Ez a *Patristica* című folyóirat is, ugyanúgy, mint a fent említett *EIKÓN*, vagy Nüsszai Szent Gergely *Az Énekek énekéhez írt homiliáknak* fordítása, megjelenik a nagojai könyvkiadónál, *Sinszeisaból*. Ebben a tanulmányban megpróbáltam értelmezni a Homérosz *Odüsszeiájának* szerkezetét. Az *Odüsszeia*, amely 24 könyvből álló epikus költemény, 11. könyvében olvassuk a hős pokolra való leszállását. Ezt a részt tartalmazza a hős úgynevezett „saját beismerése” (9. kv.-tól 12. kv.-ig). Ez a beismerés a phaiákészi néptörzs Alkinoosz nevű királyának kasté-

lyában történt, utána a hős vissza tudott térni a szülőszigetére, Itakára. A pokolra való leszállás után megjelenik a „hajó árbocához kötött” hős képe (12. kv.), hogy a szirének kísértésétől megmeneküljön. A hősnek ezt a képét Alexandriai Kelemen a keresztfára megfeszítettett Krisztushoz hasonlította (*Prot.* 12,118,4).

Általában úgy magyarázzák, hogy „az Ószövetség minden előképe Jézus Krisztusban beteljesedett” (*KEK.* 1223). Ezt a magyarázatot „tipológiá”-nak hívják. Kelemen azonban azt mondja, hogy „az Úr eljövetele előtt a helléneknek szüksége volt filozófiára az igazsághoz, de ez most az istenfélelemre használhatóvá változott. Egyik előkészítő tanítás lett ez, a hitet bizonyítással fogadóknak. Akár helléneké, akár mieink, ha a jókat visszavezeted az isteni gondoskodásra – azt mondja –, „nem botlik meg soha a lábad” (Péld 3,23). Mert valamennyi jó okozója az Isten, nem csak az előzményekre – mint az Ószövetség és Újszövetség – vonatkozóan, hanem a következményekre – mint a filozófia – is. Valószínűleg már előzetesen a helléneknek ajándékozták a filozófiát, mielőtt az Úr meghívta a helléneket is. Mert úgy nevelte a filozófia is a görög népet, mint ahogy „a törvény nevelő lett Krisztusra” (Gal 3,24) a héberrek számára. Valóban, a filozófia előkészítette a Krisztus által beteljesendőt fölkészítve” (*Sztr.* I,5,28,1-3; PG VIII,718C-719A).

Például Nüsszai Szent Gergely *A Mózes életében* a Kivonulás könyvében belül Krisztus előképeit (réz kígyó, kezeit kinyújtó Mózes stb.) találóan magyarázza az Ószövetség szövegére. Mint ahogy Kelemen mondja, ha a Krisztus előtt ókori művelődés között is általában Krisztus előképei találhatók, akkor azok az előképek valószínűleg érvényesek lesznek az ókori művelődés magyarázata és „megszentesítés”-e miatt is. Ilyen elgondolás érlelte a lenn említendő doktori értekezés tervét.

7) 1997 októberében a tsukubai egyetemre kerültem, ahol jelenleg is görög és latin szakos docens professzorként tanítok. A fent is említett város Tsukuba, Tokió észak-keleti részén fekvő természettudományos és egyetemi peremváros, a Szaitama római katolikus egyházmegegyéhez tartozik. A doktori értekezésem első kéziratát akkoriban mutattam be az anyaegyetemen, „Tó-dai”-n, és szereztem a doktori címet 1999-ben. A fent említett tanulmányaim közül a 4.-et és a 7.-et használtam, azonkívül a következőket írtam egy-egy fejezetként.

8. „Kaiszareiai Aretász humanisztikus hittudomány gondolata”, *Az ókortudomány jelene* II, 99-102, 2000 március.

Aretásznak (850-944), Kaiszareia püspökének, Fótiosz konstantinápolyi pátriarcha tanítványának fő műve a *Jelenések könyvé*-hez írt kommentár (895), amely a ránk maradt görög kommentárok között a harmadik legrégebb. De Aretász úgy is ismert, hogy az általa írt széljegyzetet (szkholia) tartalmazó kézirat az első görög egyházatyák (Alexandriai Kelemen, Euszebiosz, Atenagorasz stb.) kézírata (Parisinus Graecus 451). Erről az Aretászról azt is ismerik, hogy Eukleidész, Platón vagy Lukiánosz stb. kézíratait is lemásolta vagyis széljegyezte. Olyan humanisztikus teológus volt Aretász – és a *Jelenések könyvé*-hez kommentárjából ez ki is tűnik –, hogy használta a „megértés”-t az eszkatológikus egység víziójának kifejezéséért. Ez a szó ugyanazt jelenti, mint Alexandriai Kelemennél.

9. „Nagy Szent Bazil és reneszánszok – a hittudomány és bölcsészettudomány közti viszonyról”, *a Földközi-tengeri tudomány kutatása*, XXII, 65-86, 1999 május.

A bizánci birodalom Makedón-dinasztiájának (867-1059) reneszánsza előtt változott a görög írásmód nagybetűről kisbetűre, mert a képromboló mozgalmakkor (730-843) sok dogmatikus irodalmat kellett másolniuk a képtisztelet szempontjából. Eme írásmód változása megsokszorozta a kéziratokat, és végül felkeltette a bölcsészettudományi reneszánszt. A hittudományi irodalom másolatait főképpen a konstantinápolyi Sztudiosz-kolostorban készítették, amelynek apátja Theodórosz Sztuditész (759-826) volt. Ez a kolostor nagyon fontos volt a szertartás megreformálásának központjaként is, és ezt a megreformálást a Nagy Szent Bazil rendje alapján végezték. Így a szertartás megjavítása, a kolostori mozgalom és a bizánci bölcsészettudomány kibontakozása összekapcsolódik egymással.

10. „Az eszkatológia és átistenülés (teószisz) Szent Maximosz hitvallónál”, a Tsukubai egyetem bölcsészettudományi karának folyóirata 38, 47-64, 2000 október.

A fent említett tipológia kutatása közben talákoztam Szent Maximosz hitvalló szertartás- és bibliamagyarázataival. Maximosz azt írta, hogy „lelki ember az Egyház, de titkos Egyház az ember is. Ezzel az összehasonlítással azt mondja, hogy egy ember az egész Szentírás. A test az Ószövetség, de a lélek, a lélegzet és az ész az Újszövetség. És viszont

az egész Szentírásra, az Ó- és Újszövetségre nézve, amint teste az adatokra vonatkozó írás, úgy a lélek az írott dolog jelentése és az a szándéka, hogy arra a jelentésre tekintsen” (*Műsztagógia*, 6. fejj.; PG XCI,684A-B). Azonban Maximosz természetesen nem nézi le a testet, írást vagy Ószövetséget, hanem csak úgy határozza meg őket, mint a lélek, szándék vagy Újszövetség által élendő lények. A bizánci szerzetes szerkezetét tekintve, azt mondhatnánk, hogy a hívők liturgiája által világosítandó a hitjelöltek liturgiája.

Ezeket a tanulmányaimat összegyűjtve, 2001-ben megjelentettem a könyvemem.

11. *Egyházatyák és a klasszikus művek értelmezése* – a tipológia távlatai, 1-362, Tokió 2001 február.

Ebben a dolgozatban, amely megkapta a Földközi-tengeri tudományi társulás 2001. évi Herend-díját, azt vizsgáltam – főként Alexandriai Kelemen szempontjait használva –, hogyan értelmezik a görög egyházatyák a pogány és az ókori irodalmat. A fent említett tipológia általában azt az elméletet jelenti, hogy az Ószövetségben (vagyis a törvényben) már megjelent előképet teljesít az Újszövetségben érkező Jézus Krisztus. Azonban Alexandriai Kelemen így mondja: „De amint alkalmas időpontban jutott el az igehirdetés most, úgy alkalmas időben ajándékozták egyrészt a törvényt és a prófétákat barbároknak, másrészt a filozófiát a helléneknek, hogy a hallásait szoktassa hozzá ahhoz az igehirdetéshez” (*Sztr.* VI,6,44,1; PG IX,265A). Véleményem szerint a görög egyházatyák általánosan egy kiterjedt és nagylelkű világnézetet hagytak nekünk örökölni.

4. Patrológiai tevékenységem a doktorátus után

8) A fent említett doktori értekezésben használt „tipológia” szempontját kifejtve írtam még néhány további dolgot. Ezzel egyidejűleg az istentisztelet iránti érdeklődésem is kicsírázott.

12. „A tipológia távlatai Mopszvesztiai Theodórosznál – a szertartás és a Szentírás értelmezése közti érintkezési pont” *ORIENT*, 44-2, Tokió, 2002 március.

Mopszvesztiai Theodórosz (350-428), az antiochiai iskola ve-

zetőjeként kritikai igényességű exegeta volt. Véleménye szerint, az Üdvözítő eljövetele az Ószövetség előképét teljesítő igaz világosság, de az csak a beteljesedés idején lehet, hogy mi a teljes üdvösségben részt vegyünk. Ebből szigorúan úgy határozta meg az Ószövetségben található „tüposz” fajtáit, hogy az üdvösség érvényessége bennük van. Úgy értékelte az Ószövetség másik részét mint valódi történelem tanúsítványt.

Ezzel kapcsolatban kértek meg engem a „tipusz”, a „tipológia” és a „tipológiai jelentőség” című cikkelyek megírására az *Új katolikus lexikon* IV. kötetébe, Tokió, 2006 (előreláthatólag).

9) Akkoriban meghívtak engem, hogy fordítsam le Alexandriai Kelemen összes munkáját. Ez a fordítás meg fog jelenni a tokiói Kyóbunkan kiadónál 2008-ban. Közben írtam néhány dolgot.

13. „A gnóosztikosz (bölc) lényege Alexandriai Kelemené”, *EIKÓN – A keleti kereszténység kutatása* 28, 34-51, Nagoya, 2003 december.

Tudjuk, hogy Alexandriai Kelemen az ókori egyházatyák között kivételes helyet kap. A házassági életet is nagyra értékelte (*Sztr.* III. kv.-ben), és vértanúságról szóló tana is nagyon sajátos, mert azt javasolja, hogy inkább meneküljünk a vértanúság elől, ne vigyük bűnbe a végrehajtót (*Sztr.* IV. kv.-ben).

14. „A pedagógosz (oktató) jelentősége Alexandriai Kelemené”, *PATRISTICA – A patológia kutatása* 9,112-127, Nagoya, 2005 március.

A „megértés” (epignószisz) Alexandriai Kelemen egyik fő gondolatát kifejező szó. De az ő felfogásának háttérében Szent Lukács evangéliuma 24,31 áll. „Ekkor megnyílt a szemük, s felismerték (epignószan auton). De (kai) eltűnt a szemük elől”. Ugyanezt a szót (epignónai) használja a 24,15-16 is. „Ahogy beszélgetek, tanakodtak, egyszer csak maga Jézus közeledett, és csatlakozott hozzájuk. De szemük képtelen volt felismerni (mé epignónai auton)”. Véleményem szerint az evangélista szándéka az, hogy az igaz megértés a benn lakó Krisztusból származik, a szentáldozásból. Azért a fordításában levő „de” szerintem nem jó, inkább jobb lenne például „abban a pillanatban”.

10) Alexandriai Kelemenről azt is tudjuk, hogy ő volt az első író, aki először hivatkozott buddhistára (*Sztr.* I,15,71,6). Egyébként

Mopszvesztiai Theodórosz tanait hirdette az úgynevezett „nesztoriusz irányzat” a kelet-római császárságban. Ennek a keresztény irányzatnak a missziója jutott el Kínáig a 7-8. században. Ezt bizonyítja, hogy ebből a korból származó szirbetűs sírköveket is találtak Közép-Ázsia északi részén.

Itt szeretnék beszélni egy kicsit a buddhizmusról, mert a japán buddhizmus egyik legfőbb képviselője Kúkai (774-835; a singon szekta alapítója), amikor 804-ben Kínában járt, kapcsolatba került a nesztorianus kereszténység egy követőjével. Ez a találkozás valószínűleg csak felszínes lehetett, de Kúkai buddhista gondolkodásában nagyon kiterjedt világnézet található.

Sákyamuni („Buddha”; 463-383 K.e.) a buddhizmus alapítója. Kr. u. 0-1. sz.-ban a tanítványai által vezetett közösség szétszakadt, a hinájáná-ra (sózso; „kis kocsi”) és a mahájáná-ra (daizso; „nagy kocsi”). Teljesen daizsói a Japánba átvitt buddhizmus, ami kínai közvetítéssel, Korea felől érkezett oda. A 6. század folyamán ismertté vált a buddhizmus. Japánban három olyan korszak volt, amikor a buddhista művelődés virágzott: a Nara korszaka (710-784), a Heian (ill. régi Kiotó) korszaka (784-1185) és a Kamakura korszaka (1192-1333). Most Japánban a fő buddhizmus szektájából 13 van, ezek közül 3 keletkezett a Nara korszakában,⁹ 3 a Heian korszakában,¹⁰ 6 a Kamakura korszakában¹¹ és 1 jött létre az Edo korszakában.¹² A fent említett „kereszténység tilalmának rendelete” után, az Edo korszakában minden japán ember számára kötelező volt valamilyen buddhista templomi közösségbe való jelentkezés. A Meidzsi korszakában az ősi japán sintót (sintoizmust) nyilvánították államvallássá. Ezért azóta a japán buddhizmusról azt mondhatjuk, hogy ez már nem egy egyfajta vallás, hanem egy művelődés. A buddhista rend most is működik Japánban, de tulajdonképpen csak temetés vagy meghalt elődök emlékei miatt szükséges a buddhista szertartás a nép számára. Viszont amikor az egyetememen a buddhizmus példáival illusztrálva beszélek, a diákok nagyon jól értenek. Úgy gondolom, hogy a buddhizmus tulajdonképpen egy gondolat, vagy egy életforma. A keresztény hívőknek a japán buddhisták sokszor nagyon kedvesek. A buddhizmusról szóló tanulmányaim a következők.

---

⁹ hosszó (657), kegon (735) és ricu (754).

¹⁰ tendai (806), singon (806) és júdžunembucu (1123).

¹¹ dzsódó (1174), rinzai (1191/1202), szótó (1233/44), dzódó-sin (1224), nicsiren (1253) és dzsi (1275).

¹² óbaku (1654).

15. „Az átistenülés (teószisz) és a szokusin-zsóbutsu (buddhista teószisz) – a titkos értelmű buddhizmus a keleti kereszténység hittudományának szempontjából!”, *EIKÓN – A keleti kereszténység kutatása* 25, 67-83, Nagoya, 2002 június.

A buddhizmus és a görög kereszténység közötti összehasonlítást gyakran megteszik. Néhány hasonlóságot is találhatunk. Szerintem ennek egyik oka az, hogy az indiai nyelv és a görög nyelv is ugyanahhoz a nyelvcsoporthoz tartozik. Ebben a tanulmányban megpróbáltam összehasonlítani a fent említett Kúkai átistenülés gondolatát a Szent Maximosz hitvalló teószizsának elméletével.

16. „A görög egyházatyák és a hannya (prázsnya, a bölcsesség) gondolatai”, a Tsukubai egyetem bölcsészettudományi karának folyóirata 44, 1-19, 2003 október.

Úgy gondolom, hogy egy másik pont, amelyben a görög egyházatyák és a buddhizmus gondolatai egymással összehasonlíthatóak, az a „bölc” fogalma. A daizsói buddhizmusban sok isteni létezés van, melyek közül Mjóou, Njorai és Boszacu emelkednek ki. Ez a Boszacu és a Buddha ugyanabból a szóból származik √buddh-ból, amely etimológia szempontból a görög „pünthaneszthai”-jal¹³ van kapcsolatban. Úgy gondolom, hogy Kelemen „bölcesség” (gnószis) fogalma meglehetősen hasonlít a buddhizmusi „hannya” (prázsnya, a bölcsesség) jelentéséhez. A buddhizmusban ez a „hannya”-t magában foglaló Boszacu – aki már ébreszt – azt mondja, hogy ő maga nem üdvözlül addig, amíg a legutolsó üdvösségben nem részesíti.

Kelemen szerint „ahogyan a zsidónak törvényt adtak, úgy a görögöknek filozófiát”. Éppen ezért úgy vélem, hogy amint az ősi egyházatyák a görög filozófiát jól használták az üdvösség-hirdetés formájaként, úgy a buddhizmus is használható lenne ennek a hirdetésnek érvényes „tüpozsz”-aként.

11) Amióta a Herend-díjat megkaptam, azóta a magyarországi görög katolikus egyházzal is kapcsolatomban van. A magyar nyelv gyakorlása miatt, 2004-ben és idén nyáron a debreceni Nyári Egyetem középfokú magyar nyelvtanfolyamán vettem részt. Eközben írtam néhány tanulmányt is.

---

¹³ „értetni”, „ébresztve lenni”.

17. „Mátyás király és a Corvina könyvtár – a 15. századi Magyarország dicsősége”, a Tsukubai egyetem bölcsészettudományi karának folyóirata 47,1-21, 2005 március.

Úgy tudjuk, hogy Hunyadi János keleti szertartású családból származott. A Mátyás király által gyűjtött pompás Corvina könyvtárban találhatóak görög egyházatyák műveinek fordításai. Számításom szerint a most létező 234 könyvtári könyv között 24 kötet a görög atyák latin fordítása. Ezen kívül vannak még latin nyelvű Biblia fordításai is. Tudomásunk szerint Mátyás király kitűnően tudott latinul és sok klasszikus latin művet olvasott. Azt figyelhetjük meg, hogy az arány, amit a görög egyházatyák latinra fordított művei adnak, figyelemre méltóan sok. Szerintem ennek egyik oka az, hogy a király a származásából eredő sajátos világnézetet fejlesztette.

18. „A keleti kánonjog világa felé – összehasonlító jogtudományi vázlat”, a Tsukubai egyetem összehasonlító-művelődési tanszéknek folyóirata, 1,18-30, 2005 március.

A római új kánonjog (*Codex Iuris Canonici*, 1983) és a keleti kánonjog (*Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium*, 1990), egyaránt néhai II. János Pál pápa jelentős érdeme volt. Míg a régi római kánonjog (*Codex Iuris Canonici*, 1918) az ókori római jog alapján nyugszik, addig az új kánonjog központjában a II. Vatikáni Zsinaton meghirdetett kateketikai jelleg áll. Azonban az új keleti kánonjogban még marad az a régi Nomokánontól származó hagyomány, hogy a magánjogot és kánonjogot összehangolják. A japán állami magánjog kiindulási pontja a francia és német jog volt, amelyek az ókori római jog forrásáig vezetnek vissza. Úgy gondolom, hogy a japán állami jogból hiányzó egyházjog alapja vagy jellege viszonylag könnyen kiegészíthető a keleti egyházjogból.

5. A görög katolikus egyház a „keleti tipológia” forrása és központja

12) Eddig a kutatásomat, főképpen az „ókori művelődés”-sel foglalkozva, a „tipológia” szempontjából folytattam. Szerintem a japán művelődésről is el lehet azt mondani, hogy a Krisztus előtti örökség része, ugyanúgy, mint az ókori görög filozófia vagy irodalom.

Egyrészt a bizánci hagyomány élő közösségén belül akartam több tapasztalat szerezni, másrészt a görög egyházatyák tipológikus

magyarázatmódját felhasználva, az ókori művelődés fontosságát tovább hangsúlyozni.

19. „Hérodotosz »atyasága« – »Keleti Tipológia« építésért”, a Tsukubai egyetem bölcsészettudományi karának folyóirata 48, 15-33, 2005 október.

Ez számomra a „tipológia” tartalmát bizonyító próbálkozás. Úgy tudjuk, hogy Hérodotosz az ókori Közel-Keletről és Egyiptomról szóló ismereteink fontos forrása. Ezt a történést azért is hívják „a történelem atyjá”-nak, mert „Történelem”-ében sok párhuzamos részletet találunk az Ószövetséggel. A bibliai tudományban is tudomást kell venni Hérodotoszról. Hérodotosz egy kitűnő prózaíró is. Az ókori görög irodalomtörténetben ez a történész úgy áll a prózatörténet kezdetén, mint Homérosz áll a versestörténet létrejöttének idején. Ezért a bölcsészettudomány semmiképp sem hanyagolható el a görög szöveg jobb megértése miatt. Véleményem szerint a görög egyházatyák művei a görög irodalomtörténet végén állva, úgyszólván „szöveg folyamatosság”-ot vagyis „szöveg közösség”-et teremtenek.

20. „A görög katolikus egyház Közép és Kelet Európában – története, hittana és szertartásai”, Nagoya, 2006 június (előreláthatólag).

Ez a 2004. június 12-én a tokiói katolikus plébánia gyűlésházában tartott előadásom tartalmának megjelentetése lesz, de természetesen a mostani alkalommal szerzett új ismereteket is hozzáteszem.

Azért jöttem ide Nyíregyházára, mert szeretném a görög rítusú istentiszteletet megismerni. Szerintem a bizánci rítusú istentisztelet hatékonyabb, mint a római rítusú szentmise, különösen olyan területen, mint Japán, ahol a katolikus hívők feltétlenül kevesen vannak. A II. Vatikáni Zsinat óta a római rítusú szentmise az ige liturgiájából és eukarisztia liturgiájából áll. A római rítusú misében a hitvallást csak vasárnap és ünnepnap mondjuk. A hitvallás helyét az ige liturgiájának a végén találjuk, az evangéliumi szakaszt magyarázó papi homília után. A hívők számára nem különösen idegesítő ez. Egy katolikus állam egyházában ez semmi problémát nem jelent, mint egy európai országban. De a jelenlegi katolikus egyház azt mondja, hogy az egyháznak ki kell nyílnia a kinti világra. Természetesen az Egyház egyik fontos feladata a hirdetés. Tu-

lajdonképpen Japánban is sok hitjelölt jön a római katolikus templomokba, akik még nem hisznek, s nem értik a hitvallás jelentését sem. Az ilyen embereknek is szükséges a hitvallásban való részvétel a mai római rítusú szentmise rendszerében, ahol a hitvallás a mise első felében található. Így például annak a nem katolikus embernek is el kell mondania a hitvallást, aki tulajdonképpen csak a homília meghallgatása miatt jön el vasárnaponként a templomba.

A bizánci rítusú istentisztelet hivatalosan a hitjelöltek liturgiájából és hívők liturgiájából áll. A hitvallás a hívők liturgiájának elején található. A hitjelöltek liturgiája végén az a mondat található, hogy „Jelöltek, távozzatok!” stb. Ez a kérés manapság már nem érvényes, és a papok nem is mondják. Ennek okát általában úgy magyarázzák, hogy régen a szent áldozat egy fontos titok volt. Ez igaz, de például Japánban ennek a mondatnak egy másik jelentése is van. Az, hogy a jelölteket, saját vallásukat tiszteletben tartva, nem kényszerítik a katolikus hitvallásban való részvételre.

Ahogy eddig mondtam, Japánban a már meglévő hagyományos művelődést tisztelve kell az üdvösség igaz világosságát hirdetni és új közösséget teremteni. Azt gondolom, hogy ennek a célnak jobban megfelel a görög egyház világnézete és istentiszteleti rendszere. AranySZájú Szent János liturgiájában nincs Ószövetség olvasása. Ez is azt jelentheti, hogy az Ószövetség helyett az adott terület hagyományos örökségét is oda lehet helyezni. A kovászos kenyér használata, vagy az a gyakorlat, hogy nők embereket is pappá szentelnek, nekem úgy tűnik, mint a közönséges szintet megszentelő Szentlélek működésének kifejezése a bizánci egyház hagyományában.

6. Összefoglalás

Király Ernő atya, aki a görög katolikus egyházzól a *Mi, görög katolikusok* című könyv által tájékoztatott engem, azt írta, hogy a magyarországi görög katolikusok a híd, az összekötő kapocs a keleti és a nyugati egyház között.¹⁴ Én azonban úgy gondolom, hogy a magyar görög katolikus egyház nem csak az „egyházak” közötti híd, hanem az a híd, amely a keleti hagyományos művelődések és az egyetemes egyház között fekszik. Természetesen a papoknak kötelező a híveiket és a hagyományt védeni, de véleményem szerint a görög katolikus hívőknek az

---

¹⁴ *Mi, görög katolikusok*, Budapest 1995, 7.

A görög patológia jelentősége és lehetősége Japánban

---

is szükséges, hogy a világi, vagyis a hétköznapi élet szintjét megszenteljék és új közösség teremtéséért dolgozzanak.